pėdsakais, o archaiškos kai kurių titnaginių dirbinių formos ir keramika su augalinėmis priemaišomis yra fenomenas, būdingas tik Pietų Lietuvos akmens amžiui.

Vygandas JUODAGALVIS

Settlement 10 of Varėnė river

An expedition from the Lithuanian Institute of History in 1999 excavated the area of 48 m^2 in the ancient settlement 10 of Varėnė river (Varėna district).

The work was carried out within the framework of the programme "Relations between man and nature since the oldest times before Christ". A 40 cm thick habitation layer contained hearths and pits. The total of 3 thous. flint artefacts and potsherds were uncovered. The settlement was inhabited at the end of Neolithic - the beginning of the Bronze Age.

Vygandas JUODAGALVIS, Rimutė RIMANTIENĖ

TARPTAUTINĖ EKSPEDICIJA ŠVENTOJOJE 1998 M.

Tarptautinė archeologinė ekspedicija Šventojoje buvo inicijuota keleto bendradarbiavimo sutarčių, pasirašytų tarp Vilniaus ir Bergeno (Vakarų Norvegija) mokslinių institucijų. Tyrinėjimai vyko 1998 m. rugpjūčio 3–17 d. Ekspedicijoje dalyvavo 10 lietuvių tyrinėtojų iš LII, LNM, Lietuvos veterinarijos akademijos ir Lietuvos geologijos tarnybos bei 3 norvegų tyrinėtojai, atstovaujantys Bergeno universiteto Archeologijos institutui.

Šventosios akmens amžiaus paminklai yra buvusios Pajūrio lagūnos (vėliau pavadintos Pajūrio pelke) pakrantėse, tarp Šventosios kurorto (Palanga II) P dalies vakaruose ir Mančiškės kaimo rytuose. Ekspedicijos metu buvo dirbama Šventosios 4-ojoje ir 9-ojoje radimvietėse.

Šventosios 4-oji radimvietė yra 1 km nuo dabartinio jūros kranto, į P nuo asfaltuoto pagrindinio pietinio į Šventąją įvažiuojamojo kelio staigaus linkio, į Š ir V nuo keliuko, vedančio į Vandenvietę. 1998 m. kasinėjimų plotas buvo pasirinktas į ŠR nuo pagrindinės 1986–1995 m. perkasos ŠR krašto ir prišlietas prie 1997 m. ištirto ploto. 2×8 m dydžio perkasa buvo

orientuota ŠV–PV kryptimi. Ištirtas 16 m^2 plotas, be to, baigta tirti 1987 m. perkasoje likusi gitijos sluoksnio dalis. Į V nuo tiriamojo ploto, 15–30 m nuo buvusios lagūnos kranto, buvo iškastos 7 kontrolinės perkasėlės (7 m^2), kuriose tikėtasi aptikti senovės gyvenvietės kultūrinį sluoksnį. Nei radinių, nei kultūrinio sluoksnio pėdsakų šiose perkasėlėse neaptikta.

Tiriamasis plotas suskirstytas 1×1 m kvadratais, kurie buvo preparuojami tradiciniu būdu, nes sijoti ar tirpinti gitiją vandenyje neįmanoma. Visi aptinkami radiniai-artefaktai ir ne artefaktai buvo niveliuojami ir tiksliai pažymimi plane. Kasinėjimų metu buvo toliau kaupiama osteologinė medžiaga, imami mėginiai palinologiniams, diatomėjų ir C^{14} tyrinėjimams.

Stratigrafiškai sluoksniai pagrindiniame kasinėjimų plote nesiskyrė nuo ankstesniųjų metų tyrinėjimų duomenų. 40–65 cm gylyje po velėna ir durpėmis aptiktas žalsvos gitijos sluoksnis, kuris R perkasos dalyje tęsėsi iki 175 cm gylio nuo žemės paviršiaus. Giliau slūgsojo iki 10 cm storio ištisas žuvų kaulų sluoksnis, žemiau, iki pat smulkiagrūdžio sterilaus smėlio – gitija. R perkasos dalyje smulkiagrūdis smėlis buvo pasiektas 210 cm gylyje. Kaip ir ankstesnių tyrinėjimų metu, gitijoje sąlyginai išskirti du kultūrinio sluoksnio lygiai, kurie nesiskyrė nei spalva, nei sudėtimi, tačiau skyrėsi tankumu, kurį buvo įmanoma pajusti tik kasinėjant.

Tiriamasis plotas buvo smarkiai apardytas agrodrenažo kanalo ir požeminių komunikacijų. Daugiausia radinių rasta centrinėje perkasos dalyje, vidurinės gitijos sluoksnyje. Aptikta Narvos kultūros ir Rutulinių amforų kultūros keramikos šukių, akmeninių pasvarų, kaulų ir kaulinių dirbinių, bučiaus skalų, medžio su apdirbimo žymėmis ir vienas visiškai sveikas Rutulinių amforų kultūros puodas su ąselėmis pakabinti (pav. 3). Šis radinys jau pateko į naująją LNM ekspoziciją.

Šventosios 9-osios radimvietės tyrinėjimai buvo atlikti 1970–1972 m. Tuomet paaiškėjo, jog tai buvusi vėlyvojo neolito užtvanka žuvims gaudyti, įrengta pratakoje tarp lagūnos ir jūros. Buvo ištirta didžioji pagrindinės užtvankos dalis, tačiau iš paleogeografo R. Kunsko padarytų gręžinių paaiškėjo, kad ir arčiau jūros esančiose kitose pratakos atšakose galėjo būti kelios užtvankos.

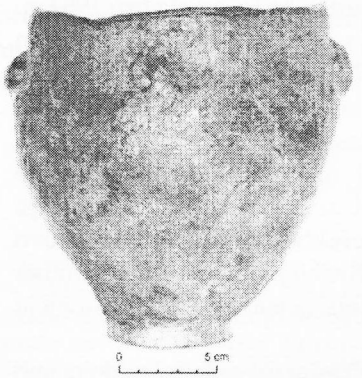

Pav. 3. Rutulinių amforų kultūros puodas.
Fig. 3. Pot of Globular Amphora culture.

Šiuo metu senoji 1970–1971 m. perkasa apaugusi beržais. Laisvas likęs tik Š užtvankos gale tarpelis tarp jos ir buvusio avių aptvaro, tankiai prižėlusio juodalksnių. Prie pat senosios perkasos prijungti naujų šurfų buvo neįmanoma dėl tankiai išsirangiusių medžių šaknų, todėl perkasa padaryta 4 m į Š nuo senosios galo. Ji 2 m ilgio ir 3 m pločio, lygiagreti senajai perkasai.

Paviršių ištisai dengė 10–20 cm storio dirvožemio sluoksnis, po juo maždaug iki 1 m gylio nuo žemės paviršiaus slūgsojo durpių sluoksnis, P pakraštyje protarpiais buvo matyti plonų smėlio tarpsluoksnėlių, žemiau, maždaug iki 130–150 cm gylio durpių sluoksnis buvo maišytas su smėliu ir šakų liekanomis. Pagrindas – jūros smėlis.

Greičiausiai čia buvo lagūnos pakrantė, vėliau sudurpėjusi. Lenta ir kuolai ŠR kampe, matyt, likę nuo buvusio liepto. Kuolai PV perkasos kampe turbūt priklausė antrajai užtvankai, ėjusiai PV kryptimi per perkasos atšaką. Plotą į PV nuo senosios perkasos ir dabartinės būtų perspektyvu tyrinėti, juo labiau kad jis neapaugęs medžiais.

1998 m. kasinėjimai parodė, jog galima ir būtina tęsti Šventosios akmens amžiaus paminklų tyrinėjimus. Ateityje reiktų pakoreguoti paminklų apsaugos režimą ir patikslinti gyvenviečių ribas. Tarp ankstesniais metais tyrinėtų gyvenviečių ir radimviečių liko nemažai neatidengtų plotų, kuriuos būtina ištirti. Nors archeologiniai radiniai, palyginti su ankstesnių tyrinėjimų medžiaga, ne itin gausūs ir įvairūs, tačiau ir tokiame nedideliame ištirtame plote pasitaikė unikalių radinių.

Vygandas JUODAGALVIS, Rimutė RIMANTIENĖ

An international expedition to Šventoji in 1998

Archeological excavations were organized in Šventoji (Palanga) in 1998. They were carried out by 10 specialists from the Lithuanian Institute of History, Lithuanian National Museum, Lithuanian Geological Survey and Lithuanian Veterinary Academy and 3 archeologists from the Institute of Archeology at the University of Bergen (Norway). Neolithic settlements Šventoji 4 and 9 were explored, a few test pits dug out, osteological collection accumulated and samples taken for palynological and diatomic analysis. The works were carried out within the framework of the programme "The Bergen-Lithuanian Joint Excavation Project in Šventoji, Lithuania".

Linas KVIZIKEVIČIUS, Tomas OSTRAUSKAS,
Vykintas VAITKEVIČIUS

ŽVALGOMOJI EKSPEDICIJA RAIGARDO SLĖNYJE

Pirmasis tyrinėtojas, aplankęs Raigardo slėnį (Varėnos r.), buvo archeologas mėgėjas akademikas K. Jablonskis. Akmens amžiaus ir senovės gyvenviečių radinius Švendubrės kaimo apylinkėse jis rinko 1948, 1953, 1957–1959 m. K. Jablonskis užfiksavo 4 stovyklavietes. 1962 m. Raigardo slėnį žvalgė LII archeologė R. Rimantienė. Šie žvalgymai buvo dalis darbų, atliktų dėl planuotos statyti Birštono HE. R. Rimantienė naujų senovės gyvenviečių nesurado, tik atliko detalesnius tyrinėjimus trijose Švendubrės kaimo gyvenvietėse (1–3): surinko radinius nuo paviršiaus ir ištyrė keletą šurfų (žr. Rimantienė R. Žvalgomoji ekspedicija būsimos Birštono HE rajone, *LII Rankraštynas*, f. 1–242, p. 23–27). Tyrinėtojos teigimu, Raigardo slėnyje buvo lankytasi ir vėlesnių žvalgymų metu, tačiau šie faktai nebuvo užfiksuoti ataskaitose. Matyt, buvo apžiūrėtos jau žinomos gyvenvietės, o radiniai, surinkti jų paviršiuje, prijungti prie muziejaus rinkinių. Švendubrės kaimo senovės gyvenviečių radiniai yra saugomi LNM fonduose.

1974 ir 1988 m. Druskininkų apylinkėse epizodiškai dirbo žvalgomosios MMT ekspedicijos (ekspedicijų ataskaitos nerašytos; 1974 m. Varėnos r. fotomedžiaga saugoma Lietuvos vaizdo ir garso archyve: J. Markelevičiaus daryta Švendubrės akmens nuotrauka – ng. Nr. 1–35185; 1988 m. ekspedicijos duomenys saugomi pas KPC archeologijos specialistus J. Balčiūną ir B. Dakanį).

Lauko žvalgomųjų tyrinėjimų metu buvo apžiūrimos žemės paviršiaus vietos su praardyta augalijos danga (takai, keliukai, išpustytos vietos, ariami laukai ir kitos), aptikti titnago radiniai ir keramika buvo surenkami. Radimvietės vieta fiksuota pažymint ją žemėlapyje ir susiejant matavimais su vietovės orientyrais. Jeigu aptikta radimvietė buvo ne ariamame lauke, siekiant nustatyti gyvenvietės kultūrinio sluoksnio išlikimą ir pobūdį, dar tirta keletas 1 m^2 dydžio šurfų. Žvalgymų metu patogiose topografiniu ir paleogeografiniu požiūriu vietose buvo iškasamos prakasos patikrinti, ar nėra radinių. Gyvenvietės ir radimvietės buvo datuotos pagal radinius, surinktus žvalgomųjų tyrinėjimų metu ir saugomus LNM fonduose.